

Posudek habilitační práce

Autor: PhDr. Vít Šťastný, Ph.D.

Téma / název: **Expanze a diverzita stínového vzdělávání: Globální pohledy, lokální kontexty**

Obor: Pedagogika

Pracoviště habilitanta: Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Pedagogická fakulta UK Praha

Oponent: doc. PaedDr. Petr Urbánek, Dr.; Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

Předkládaná habilitační práce PhDr. Víta Šťastného, Ph.D. (rozsahem přes 200 stran textu) se zabývá relativně méně známým, u nás doposud odborně neřešeným, málo zkoumaným, tedy bezesporu novějším pedagogickým tématem *stínového vzdělávání*. Kromě novosti lze téma považovat také za vysoce aktuální, neboť *stínové vzdělávání* je do jisté míry jednak odrazem fungování vzdělávacího systému a současně do něj jeho produkty zpětně zasahují a mají také potenciál školský systém nepřímo ovlivňovat. Text habilitačního spisu se výrazně opírá o zahraniční poznatky, ale dále také o výzkumné nálezy vlastních šetření habilitanta v českém prostředí.

Cíle habilitační práce jsou formulovány dva: (1) *Zmapovat a zhodnotit stav a vývoj domácího i zahraničního výzkumu stínového vzdělávání;* (2) *Na základě komparativní analýzy stínového vzdělávání v různých částech světa identifikovat globální, regionální a národní makroúrovňové faktory, které ovlivňují jeho podobu, míru rozšíření a případně i implikace pro žáky, rodiče i celý vzdělávací systém.*

Formulace cílů je srozumitelná a metodicky oprávněná. Autor má ambici primárně zjistit, jak je fenomén stínového vzdělávání celosvětově reflektován ve výzkumu, resp. v interpretacích odborných zdrojů, a to i ve smyslu jeho různorodých charakteristik, vývoje a rozšíření. Následně cíl otevírá otázku, jaké faktory tento fenomén celosvětově ovlivňují. Náročnost cílů tak implikuje široký, důkladný a komplexní záběr sledované tematiky, navíc v komparativním uchopení. Přesto jsou cíle vymezeny realisticky a jsou splnitelné (což habilitant, jak ještě uvedu, také v textu dokladuje). Domnívám se, že vymezené cíle svou náročností plně korespondují se všeobecnými nároky na úroveň habilitačního spisu a v práci byly jednoznačně naplněny.

Téma, význam a originalita řešené problematiky

Především je potěšitelné, že se autor výzkumně zabývá tematikou *stínového vzdělávání* dlouhodobě (celé jedno desetiletí), a jak lze soudit dle jeho vlastní publikační produkce, i značně intenzivně. Při zpracování se opíral o vlastní i zahraniční výzkumné nálezy s podporou absolvované praxe zahraničních stáží, které umožnily autorovi kontaktní, bohatší a plastičtější pohled na zkoumaný fenomén. Habilitačnímu spisu a jeho kvalitě předcházela

z pera autora celá řada drobnějších i významnějších prací, publikovaných zejména v zahraničních žurnálech, díky kterým mohl pevně a expertně uzrávat současný náhled autora na sledovanou tematiku, která není triviální a zasahuje do současné reality většiny vzdělávacích systémů. Téma habilitační práce je aktuální, dynamické, má značný vědecký a výzkumný potenciál, stejně jako praktický dopad do oblastí teorie školy či vzdělávací politiky a lze jej proto považovat za relevantní a nosné. Navíc považuji z pohledu vědy a výzkumu za velmi přínosné, pakliže se autor dlouhodobě a pevně věnuje jednomu tématu, formuluje relevantní výzkumné otázky, intenzivně na tématu pracuje, rozšiřuje jej a hledá rozmanité zdroje k jeho hlubšímu poznání.

Cenné navíc je, že dr. Šťastný v předloženém spisu kromě solidní hloubky uchopení dokladuje současně i široký a hutný mezioborový záběr, který mu umožňuje hledat a nacházet pedagogické, kulturní, politické či náboženské příčiny celosvětové existence a rozšíření *stínového vzdělávání*. Mezioborovost se tak týká nejen témat uvnitř pedagogiky (filozofie výchovy a vzdělávání, ekonomie vzdělávání, teorie školy, vzdělávací politika, komparativní pedagogika, sociální pedagogika aj.), ale i oborů mimo pedagogiku, jako je např. psychologie, sociologie, sociální geografie, resp. geografie vzdělávání, v různých aplikacích i k politologii či ke kulturní a sociální antropologii. Toto zjevné mezioborové uchopení, které přináší ve výzkumu některá rizika, je vzhledem k podstatě tematiky žádoucí a autor se s ním velmi dobře vyrovnal. Průnik do hraničních oblastí k jiným vědním disciplínám považuji pro hloubku pochopení zkoumaného komplikovaného jevu i pro rozvoj tématu jako velmi cenný. Přínosem je také komparativní poloha habilitační práce a z ní vyplývající výzkumný potenciál, který byl autorem velmi solidně využit a koresponduje i s odbornými tradicemi autorova pracoviště.

Samotné téma *stínového vzdělávání* je vysoce aktuální v souvislostech vzdělávacích politik či změny tradičních funkcí školní instituce na pozadí proměn společnosti. Do českého odborného prostředí spíše méně známé téma explicitněji a zásadněji vnesl právě dr. Vít Šťastný. Lze i proto konstatovat, že posuzované téma habilitační práce, orientované k problematice *stínového vzdělávání*, je v českém prostředí relativně nové, originální a pro pedagogiku i decizní školskou praxi významné.

Struktura habilitační práce

Text habilitačního spisu (rozsahem 204 s.) je kromě *Úvodu* a *Závěru* členěn do čtyř hlavních kapitol (*1 Výzkum stínového vzdělávání; 2 Stínové vzdělávání ve světě; 3 Stínové vzdělávání v České republice; 4 Diskuze*) a dalších osmnácti podkapitol. Strukturace textu je smysluplná, logická, vnitřně soudržná a k vymezeným cílům konzistentní. Oceňuji metodologický akcent textu, a to explicitně (např. v kap. 1; 2.1), ale zřejmý je také na dalších místech uvnitř textu.

První kapitola se zabývá důkladným terminologickým ukotvením pojmu *stínového vzdělávání* ve smyslu překladovém i strukturálním, kde se ukazuje, že pojem není vůbec jednoduchý, jednoznačný a otevírá řadu skrytých subtémat a nových možných směrů výzkumu v oblasti tohoto fenoménu. Rozsahem nejobsažnější je druhá kapitola (*2 Stínové vzdělávání ve světě*) vymezující a systematicky popisující charakteristiky deseti (odlišných) světových regionů. Rozsah a solidní regionální pokrytí dokladuje velmi široký (celosvětový) a důsledný autorův výzkumný záběr. Velmi významná je třetí kapitola vycházející z historických a společenských souvislostí a popisující a podrobně analyzující na sedmadvaceti stranách situaci *stínového vzdělávání* v České republice. Jako i v jiných částech textu také zde autor ilustruje důležitost

a sílu kontextu výskytu sledovaného fenoménu a dokladuje významné rozdíly stínového vzdělávání v jednotlivých administrativních jednotkách. Oceňuji relativně hutnou čtvrtou kapitolu (4 *Diskuze*), která se (snad na úkor Závěru) na třinácti stranách snaží o syntézu výzkumných nálezů a generuje pět významných faktorů stínového vzdělávání ve světě. *Závěr* už jen velmi stručně a zobecněně rekapituluje koncept a výsledky habilitačního spisu. Text je uzavřen seznamem použitých zdrojů (484), převážně zahraniční provenience, seznamem tabulek (19), obrázků a map (28) a deseti přílohami, které v tabulce přehledně popisují situaci *stínového vzdělávání* v deseti světových regionech.

Také po formální stránce je habilitační spis velmi přehledně, srozumitelně a kultivovaně sepsán, gramaticky a stylisticky v zásadě bez nedostatků. Text je přiměřeně hutný. Cenné jsou v habilitačního spisu prezentované tabulky a obrázky (zejména mapy), které v textu vhodně doplňují, ilustrují a vysvětlují popisovanou situaci a dokladují tak i značný datový potenciál.

Celkové hodnocení:

Posuzovaný habilitační spis PhDr. Víta Šťastného, Ph.D. představuje rozsahem, strukturou, metodologickým uchopením a hutností obsahu konzistentní kvalitní odborný text, který odpovídá věcným i formálním požadavkům na habilitační spis. Obdivuhodná je šíře záběru implikující rozsáhlou zdrojovou databázi, ze které autor čerpal.

Habilitant zpracoval originální, zajímavé a důležité téma, které má další potenciál být rozvíjeno jak v českém tak i nadnárodním kontextu. Téma je přínosné pro obor pedagogika i s možnými jeho pragmatickými polohami. Užitečné mohou být (a vzhledem k dynamice v budoucnu jistě budou) jeho aplikace směrem ke vzdělávací politice. Autor prokázal hloubkou záběru, mezioborovým kontextem, metodologií a strukturou práce odbornou erudici a kvalitní uchopení fenoménu *stínového vzdělávání*.

Posuzovanou habilitační práci PhDr. Víta Šťastného, Ph.D. „*Expanze a diverzita stínového vzdělávání: Globální pohledy, lokální kontexty*“ doporučuji bez zásadnějších připomínek k obhajobě. Po úspěšné obhajobě dále doporučuji udělit vědecko-pedagogický titul „docent“ v oboru pedagogika.

Připomínky, podněty

K habilitační práci dr. Víta Šťastného nemám žádné zásadní kritické připomínky, práce je po všech stránkách velmi promyšleně a kvalitně zpracována. Dovoluji si však k tématu uvést několik diskuzních podnětů (které diskuze sama nepřinesla) a uvítám, pakliže na ně bude habilitant při své obhajobě reagovat:

(1) Situace v České republice v oblasti stínového vzdělávání je v práci popisována jako dynamická. Pojem „expanze“ uvedený v titulu habilitační práce tedy platí mimo jiné školské systémy nejspíše také pro Česko. Jak autor hodnotí možný vliv realizované inkluzivní politiky na stínové vzdělávání v ČR v průběhu posledních šesti / sedmi let? Ovlivnilo společné vzdělávání (a změna podmínek práce učitele) v ZŠ v jakémkoliv smyslu potřebu rodičů vyhledávat stínové vzdělávání? I když jde u nás jen o relativně krátký časový úsek od zavedení společného vzdělávání, projevila se inkluze ve změně intenzity a charakteru stínového vzdělávání?

(2) Lze i stínové vzdělávání (u nás i v zahraničí) chápat jako jeden z atributů dlouhodobějšího „odškolení“ společnosti, resp. jde o příčinu či důsledek deklarované obecné krize školy? Má vzdělávací politika (v různých zemích) realitu a trendy stínového vzdělávání akceptovat, resp. s nimi nějak bojovat? Jaké možnosti se v tomto ohledu decizní sféře nabízejí?

(3) Domnívám se, že vzhledem k významnosti sledovaného fenoménu by bylo výzkumně přínosné zkoumat jej dále ve vývoji a proměnách longitudinálně. Pokouší se autor do budoucna sledovat stínové vzdělávání u nás či v zahraničí také opakovaně, resp. longitudinálně?

V Liberci 8. ledna 2024

Doc. PaedDr. Petr Urbánek, Dr.,
oponent habilitační práce